

19#n6 (Accessed 10 May 2024).

6. The Law of Ukraine «On Amendments to the Economic Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine regarding the improvement of the procedure for consideration of court cases» dated 15.01.2020 No. 460-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/460-20#n39> (Accessed 10 May 2024).

7. Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated June 22, 2022 No. 6-p(II)/2022 in case No. 3-188/2020(455/20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-22#Text> (Accessed 10 May 2024).

8. Demenchuk M. O. (2019) The role of the Supreme Court in ensuring the unity of judicial practice: a monograph. Odesa: Phoenix, 176 p

9. Resolution of the Supreme Court dated February 17, 2022 in case No. 824/152/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103844374> (Accessed 10 May 2024).

10. Decision of the Supreme Court dated 29.06.2023 in case No. 824/268/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111939353> (Accessed 10 May 2024).

11. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated 04/05/2023 in case No. 910/4518/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110279633> (Accessed 10 May 2024).

12. Resolution of the Grand Chamber of the Supreme Court dated July 2, 2019 in case No. 916/3006/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83589983> (Accessed May 10, 2024).

13. Novikova M. (2021) General theoretical approaches to defining the concept of «sources of law». Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. Vol. 2. Pp. 71-75

14. Topol Yu. O. (2012) Source and form of law: concept, content, problem of correlation. University scientific notes. Vol. 1. Pp. 145-151.

Стаття надійшла до друку 12 травня 2024 року

УДК 342.1(477)

DOI - 10.31732/2708-339X-2024-12-A5

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ

Лусак М.Ю.,

аспірант Університету «КРОК»

м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113

e-mail: LysakMY@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6828-7674>

PROBLEMATIC ASPECTS OF MODERN STATE FORMATION IN UKRAINE

Lysak M. Yu.,

PhD student «KROK» University

Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113

e-mail: LysakMY@krok.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-6828-7674>

Анотація. Стаття присвячена дослідженню проблемних аспектів державотворення в Україні. Розуміння поняття «державотворення» є важливим як для усвідомлення особливостей минулого України, так і для розуміння сучасних державотворчих процесів. У статті простежено існуючі наукові підходи до поняття «державотворення». Запропоновано власне розуміння поняття «державотворення», під яким слід розуміти складний і тривалий процес створення, розвитку, вдосконалення та модернізації системи влади, який відбувається на

сучасному етапі, або відбувався в історичному минулому на території держави. Він охоплює взаємовідносини індивідів, спільнот, політичних інститутів щодо реалізації своїх інтересів у сфері влади і спрямований на усвідомлення народом потреби у власній суверенній, незалежній, демократичній, соціальній та правовій державі.

Автор наголошує на змістовній релевантності понять «держава», «державність» й «державотворення». Зазначено, що на даному етапі не існує консенсусу щодо хронологічного поділу сучасного процесу державотворення.

На нашу думку, перший період, пов'язаний із проголошенням незалежності України; другий – з подіями 2004 року, відомими як Помаранчева революція, яка запобігла зортанню демократичних процесів. Наступний період – події 2014 року, які зупинили поворот держави до євразійської інтеграції. Зазначається, що процес державотворення в Україні на цьому не припиняється. Автор вказує, що першим офіційним документом, в якому вживається поняття «державотворення», є Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року.

Після введення поняття «державотворення» до Конституції України (Преамбула) воно активно використовується в нормативно-правових актах. Автор вказує на інституційні проблеми державотворення в Україні, до яких науковці відносять: нестабільність системи державного управління; незбалансованість політичної системи держави; олігархічну систему відносин; розширення населення; системні прорахунки у сфері розбудови воєнної організації держави; прорахунки з питань трансформації системи військової юстиції; нігілізм до усіх політико-правових явищ з боку громадськості.

Ключові слова: держава, державність, державотворення, олігархічна система, Україна.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 12.

Abstract. This article focuses on the problematic aspects of state formation in Ukraine. Understanding the concept of «state-building» is crucial for both comprehending Ukraine's historical context and analyzing contemporary state-building processes. The article reviews existing scientific approaches to the concept of «state formation» and proposes a specific definition: it is a complex and prolonged process involving the creation, development, improvement, and modernization of the power system, occurring either in the current era or throughout the historical past within the territory of the state. This process encompasses the relationships among individuals, communities, and political institutions regarding the realization of their interests in the sphere of power, aimed at fostering public awareness of the need for a sovereign, independent, democratic, social, and legal state.

The author emphasizes the meaningful distinctions between the concepts of «state,» «statehood,» and «state-building.» It is noted that there is currently no consensus on the chronological divisions of modern state-building processes. In the author's view, the first period is marked by Ukraine's declaration of independence; the second is associated with the events of 2004, known as the Orange Revolution, which helped preserve democratic processes. The next period encompasses the events of 2014, which halted the country's shift towards Eurasian integration. The author asserts that the state formation process in Ukraine is ongoing, noting that the first official document to use the term «state formation» is the Act of Proclamation of Independence of Ukraine, dated August 24, 1991.

Following the inclusion of the concept of «state formation» in the Preamble of the Constitution of Ukraine, it has been actively utilized in normative legal acts. The article also addresses the institutional challenges of state formation in Ukraine, which scholars identify as including: instability within the state administration system, imbalance in the political system, an oligarchic system of relations, stratification of the population, systematic miscalculations in the development of the military organization, shortcomings in the transformation of the military justice system, and public nihilism toward political and legal phenomena.

Keywords: state, state formation, oligarchic system, Ukraine.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 12.

Постановка проблеми. Згідно з новітньою історією, процес державотворення сучасної України розпочався у 1990 році з прийняттям Декларації про державний суверенітет України [1]. Незважаючи на те, що Україна змогла врахувати та уникнути історичних помилок державотворчого процесу тоталітарних держав, під час розбудови української держави виникли проблеми, які потребують системного вирішення.

Категорія «державотворення» широко використовується в науковій літературі з державного управління, права, політології та історії. Багато хто використовує її як щось саме собою зрозуміле, як те, що не потребує доведення. Водночас її тлумаченню і змісту

приділяється недостатньо уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Феномен державотворення досліджували такі науковці: Француз А.Й., Скрипнюк О.В., Мірошніченко М.І., Нестерович В.Ф., Греченко В.А., Гедікова Н.П., Юськів Н.В., Пилипчук В.Г. та ін.

Не вирішені раніше проблеми у даній тематиці. Однак складність і багатомірність феномену державотворення свідчить про наявність невирішених теоретичних питань, у тому числі пов'язаних з його поняттям і змістом.

Метою статті є дослідження сутності феномену «державотворення» в Україні та з'ясування сутнісних зв'язків між

поняттями «держава», «державність» і «державотворення».

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові виклики, що постали перед нашою державою, у зв'язку із зовнішньою агресією, військовими діями та втратою значної частини промислового потенціалу країни, поставили питання щодо поняття та осмислення змісту таких понять як «держава», «державність» та «державотворення». Важливо підкреслити, що правильне розуміння цих понять має вирішальне значення для тих країн, які перебувають на початку становлення і розвитку власної державності, формування в них демократичних інститутів влади.

Одним із найпоширеніших поглядів на поняття «держава» в наукових дослідженнях є розгляд держави у двох значеннях: широкому та вузькому. У широкому розумінні держава – це всеосяжна правова, суверенна територіальна організація громадянського суспільства, яка має у своєму розпорядженні публічно-політичну владу, спеціальний апарат управління і примусу, забезпечує безпеку існування цивільного суспільства як єдиного цілого. У вузькому значенні держава – це механізм здійснення публічно-політичної влади в суспільстві, апарат управління суспільством [2, с. 20].

На наш погляд, вказане визначення не відображає ідею соціально-правової спрямованості держави, її цінність та інтегративну роль у суспільстві. Такої самої думки притримуються і О. Скрипнюк, який вказує, що людина є невід'ємним суб'єктом політичної системи, оскільки за умов демократії й постання правової, соціальної держави людина виступає тим специфічним елементом, навколо якого «центрується» як державна політика, так і всі політичні процеси [3, с. 9].

Тієї ж самої думки дотримується і А. Француз, який наголошує на тому, що «держава є демократичною лише тоді, коли єдиним джерелом влади є народ у цілому, а не певна верства, стан, групи осіб, соціальний прошарок, релігійна конфесія тощо» [4, с. 113].

Отже, в цілому, можна погодитися з таким визначенням сучасної правової держави як «універсальна політична форма ор-

ганізації суспільства, яка характеризується суверенною владою, політичним і публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території за допомогою діяльності публічних органів влади, цінністю якої є людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність та інші права і свободи, що забезпечуються через взаємопов'язану діяльність усіх гілок влади на засадах верховенства права».

Щодо розуміння поняття «державність», слід наголосити на тому, що в науковій літературі існують різні підходи, які доповнюють, а інколи і суперечать один одному.

Частіше всього, поняття «державність» вживається як синонім поняття «держава». Підкреслюється, що якщо є держава, то є державність. На думку В.А. Греченко під «державністю» дуже часто мають на увазі форму політичної організації суспільства, що передує створенню власне держави. Тобто державність – це протодержава [5, с. 245].

Інші дослідники акцентують увагу на тому, що «державність – це несталій стан територіально-політичної організації суспільства, що володіє обмеженою публічною владою...» [6].

Розглядаючи підходи різних науковців, які досліджували поняття «державність», ми погоджуємось з тим, що державність – це узагальнююча ознака еволюції та сучасного розвитку держави, яка виникає незалежно від типології формування державної влади і характеризується складними соціальними функціями. Державність характеризує якісний рівень держави і системно охоплює складні соціокультурні та суспільно-політичні відносини. Зміст державності значно ширший за поняття «держава». Державність є своєрідним фундаментом, корінням держави, тоді як остання є однією з її складових – своєрідним вінцем державності. Вважаємо, що поняття «державність» збігається з іншим поняттям – «державотворення».

Як справедливо зазначають науковці, що досліджують процес державотворення в Україні, на сучасному етапі не існує єдиної думки щодо періодизації цього процесу. Різноманітність концепцій свідчить про те, що

критерії його визначення та оцінки визначаються переважно суб'єктивними факторами та сферою наукових інтересів дослідника.

Не вдаючись до детального аналізу дискусії з цього питання, звертаємо увагу, що більшість дослідників стверджують, що першим проявом української демократичної традиції, яка вплинула на державотворення, стали події 1990 року, коли Україна зробила перші кроки на шляху до незалежності, і які призвели до того, що 24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР переважною більшістю голосів ухвалила Акт про проголошення незалежності України, а його легітимність була підтверджена грудневим референдумом 1991 року.

Другим проявом демократичної традиції України стали події 2004 року, відомі як Помаранчева революція, що запобігла згортанню демократичних процесів. Наступним її виявом були події 2014 року, які зупинили поворот держави в бік євразійської інтеграції [7, с. 48]. Революція Гідності врятувала країну від диктатури, зміцнила демократію та громадянське суспільство і відновила шлях України до європейської інтеграції. Цілком вірно науковці зазначають, що на цьому державотворчі процеси в Україні не припиняються. 24 лютого 2022 року росія розпочала широкомасштабну війну проти України. І ця війна зараз є найбільшим випробуванням здатності українців відстояти свою незалежність.

В Україні першим офіційним документом, в якому було вжито поняття «державотворення», став Акт проголошення незалежності України, який прийнятий Верховною Радою Української РСР 24 серпня 1991 року. У цьому Акті серед головних передумов проголошення незалежності України та створення самостійної держави «Україна» названо «продовження тисячолітньої традиції державотворення на Україні» [8].

Більш повно поняття «державотворення» було вжито у Постанові Верховної Ради України «Про Основні напрями зовнішньої політики України» від 2 липня 1993 року № 3360-ХІІ. У цій Постанові вказано, що «процес державотворення і побудови вільного громадянського суспільства в Україні збігається з її поступовим входжен-

ням до світового співтовариства і пошуками нею свого місця в сучасному складному, різноманітному і суперечливому світі» [9].

Не оминуло поняття «державотворення» і тексту Конституції України. Зокрема, в Преамбулі Конституції України, серед головних передумов прийняття Основного Закону України, визначено спирання на багатовікову історію українського державотворення і здійснене українською нацією, усім українським народом право на самовизначення [10]. Після застосування поняття «державотворення» в Конституції України, воно активно використовується у вітчизняних законодавчих актах, деклараціях, зверненнях, концепціях, програмах, стратегіях тощо.

Досліджуючи сучасні аспекти державотворення, необхідно звернути увагу на проблеми, які потребують подальшого вирішення.

Як зазначає Н. Юськів, «проблеми державотворення породжують кризові стани правової політики держави, деформують політичну і правову свідомість окремого члена соціуму та призводять до проблем реалізації права та нігілізму до усіх політико-правових явищ з боку громадськості» [11]. На його думку, сучасна криза вітчизняного державотворення зумовлена факторами трансформації суспільства в цілому, історичними реаліями переходу від радянської командної системи функціонування владного механізму до умов правової демократичної держави із втіленням принципу верховенства права як важливої правової гарантії для суспільства та окремого громадянина.

Далі він пише про те, що перешкодою на шляху духовно-ціннісного укорінення людини стає соціальна аномія як найтипівший результат руйнування старих цінностей без своєчасного впровадження нових.

До системних проблем державотворення В. Пилипчук відносить: нестабільність системи державного управління; незбалансованість політичної системи держави; олігархічну систему відносин; розшарування населення; системні прорахунки у сфері розбудови воєнної організації держави; прорахунки з питань трансформації системи військової юстиції [12, с. 23-24].

Осмислення вказаних проблем державотворення є одним з найактуальніших

викликів сучасної дійсності і потребує подальших досліджень.

Висновки. Отже, «державотворення» – це складний і тривалий процес створення, розвитку, вдосконалення та модернізації системи влади, який відбувається на сучасному етапі, або відбувався в історич-

ному минулому на території держави. Він охоплює взаємовідносини індивідів, спільнот, політичних інститутів щодо реалізації своїх інтересів у сфері влади і спрямований на усвідомлення народом потреби у власній суверенній, незалежній, демократичній, соціальній та правовій державі.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1990. № 31. Ст. 429.
2. Мірошніченко М. І. Теоретичні і методологічні засади генезису правової системи України: [моногр.]. К.: Ун-т «Україна». 2010. 367 с.
3. Скрипнюк О.В. Правова держава і становлення системи соціально орієнтованого державного управління. Вісник академії правових наук України. 2004. №2(37). С. 9-10.
4. Француз А.Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України. К., Логос. 2006. 516 с.
5. Греченко В. А. До питання про сутність поняття «державність». Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 20. 2002. С. 244-249.
6. Ковбасюк Ю.В. Державне управління. Том 1. Навчальний посібник. Дніпропетровськ. НАДУ, 2012. 564 с.
7. Гедікова Н.П. Сучасний етап державотворення в Україні: досягнення та перспективи розвитку. Науковий журнал Політикус. Вип. 5/6. 2018. С. 46-50.
8. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. Ст. 502.
9. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. № 3360-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 37. Ст. 379.
10. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
11. Юськів Н.В. Правові проблеми державотворення у сучасних українських трансформаційних реаліях. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2148/vnulpurn201480118.pdf> (дата звернення: 18.04.2024)
12. Пилипчук В.Г. Системні проблеми державотворення в Україні: історико-правовий вимір. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/35924> (дата звернення: 18.04.2024)

References:

1. The Verkhovna Rada of Ukraine, (1990). Deklaratsiia pro derzhavnyj suverenitet Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 1990. № 31. St. 429.
2. Miroschnychenko M. I. (2010). Teoretychni i metodolohichni zasady henezysu pravovoi systemy Ukrainy: [Theoretical and methodological foundations of the genesis of the legal system of Ukraine] [monohr.]. K.: Un-t "Ukraina". 367 s. (in Ukrainian).
3. Skrypniuk O.V. (2004). Pravova derzhava i stanovlennia systemy sotsial'no oriientovanoho derzhavnoho upravlinnia [The rule of law and the formation of a system of socially oriented public administration]. Visnyk akademii pravovyykh nauk Ukrainy. №2(37). 9-10. (in Ukrainian).
4. Frantsuz A.J. (2006). Konstytutsijnno-pravovi osnovy demokratychnoho rozvytku politychnoi systemy suchasnoi Ukrainy [Constitutional and legal foundations of the democratic development of the political system of modern Ukraine]. K., Lohos. 516 s. (in Ukrainian).
5. Hrechenko V. A. (2002). Do pytannia pro sutnist' poniattia "derzhavnist'" [To the question of the essence of the concept of «statehood»]. Visnyk Natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav. Vyp. 20. 244–249. (in Ukrainian).
6. Kovbasiuk Yu.V. (2012). Derzhavne upravlinnia [State administration]. Tom 1. Navchal'nyj posibnyk. Dnipropetrovs'k: NADU. 564 s. (in Ukrainian).
7. Hedikova N.P. (2018). Suchasnyj etap derzhavotvorennia v Ukraini: dosiahnennia ta perspektyvy rozvytku [The modern stage of state formation in Ukraine: achievements and development prospects]. Naukovyj zhurnal Politykus. Vyp. 5/6. 46-50. (in Ukrainian).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine, (1991). Akt proholoshennia nezalezhnosti Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1991. № 38. St. 502.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine, (1993). Pro Osnovni napriamy zovnishn'oi polityky Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy № 3360-KhII. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1993. № 37. St. 379.
10. The Verkhovna Rada of Ukraine, (1996). Konstytutsiia Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
11. Yus'kiv N.V. (2014). Pravovi problemy derzhavotvorennia u suchasnykh ukrains'kykh transformatsijnykh